

Zahraniční kapitál a regionální rozvoj (na příkladu Mohelnicka)

Václav Toušek, Miloš Fňukal, Pavel Ptáček, Zdeněk Szczyrba, Marián Halás, Petr Kladivo

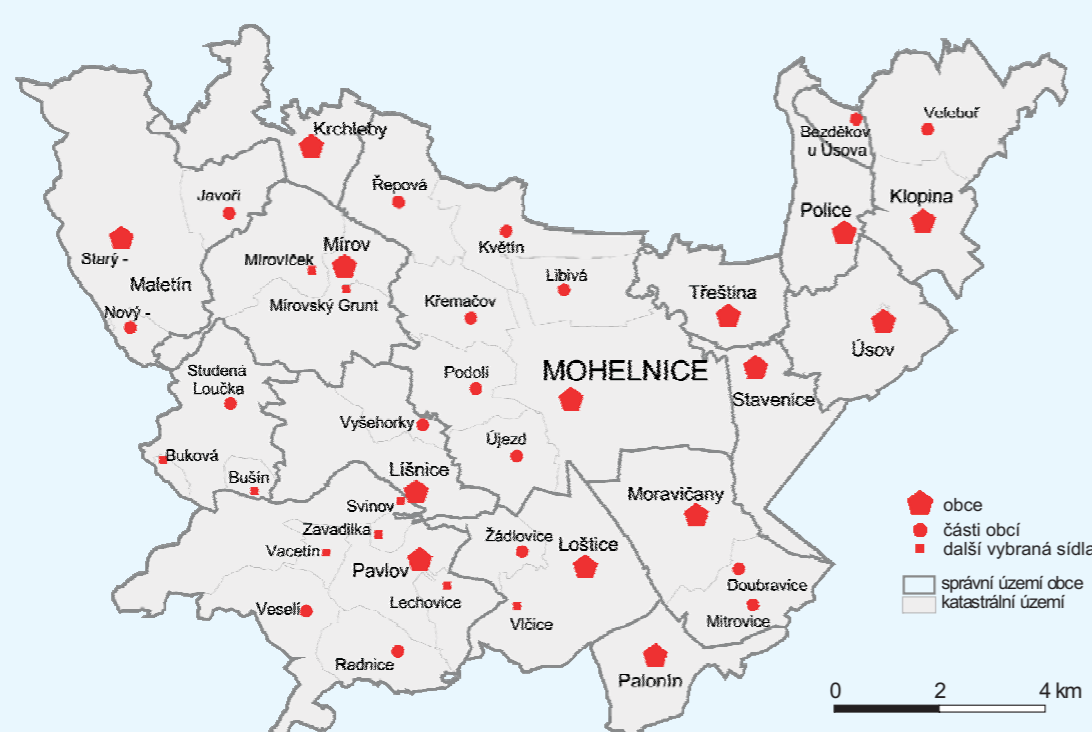
Katedra geografie – oddělení sociální geografie
Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, tř. Svobody 26, 771 46 Olomouc

Mezi prioritní výzkumné aktivity sociálních geografů z Olomouce patří v současnosti problematika vnímání řady sociálních a ekonomických jevů obyvatelstvem. Jednou z diskutovaných otázek v ČR je hodnocení významu přímých zahraničních investic (PZI) pro regionální rozvoj. I když u odborné veřejnosti u nás převládá názor, že tyto investice významně ovlivňují rozvoj regionů, chtěli jsme zjistit pomocí dotazníkového šetření, zda tento názor převládá u obyvatel obecně, nebo zda u hodnocení přínosu PZI existují mezi obyvatelstvem rozdíly. Za tímto účelem byly vybrány v Olomouckém kraji tři modelové oblasti. Jednalo se o *Mohelnicko*, ve kterém je více než 40 % pracovních míst regionu vytvořeno ve společnostech se zahraniční kapitálovou účastí, dále *Hranicko*, kde byla sice realizována největší zahraniční investice v Olomouckém kraji L.G. Philips Displays, zaměřena výrobu vakuových televizních obrazovek, ale tato výroba byla po několika letech zrušena, a *Jesenicko*, tedy oblast s minimem zahraničních investic. Předložený poster prezentuje výsledky zjištění v první modelové oblasti Mohelnicko.

Mohelnicko

Správní území obce s rozšířenou působností (ORP) Mohelnice patří mezi populačně menší obce, neboť na jeho území bydlí pouze 18,7 tis. obyvatel (v Olomouckém kraji méně obyvatel mají pouze ORP Lipník nad Bečvou a Konec). Hustota zalidnění není vysoká a v posledních letech klesá dokonce pod hranici 100 obyv. / 1 km². Správní obvod tvoří 14 obcí. Kromě Mohelnice (9,7 tis. obyv.) statut města mají ještě další dvě obce, a to Loštice (3,1 tis. obyv.) a Úsov (1,2 tis. obyv.). Mohelnicko patří dlouhodobě mezi správní obvody s nižší mírou nezaměstnanosti v Olomouckém kraji, ale ta je obvykle o něco vyšší než činí republikový průměr. V polovině roku 2008 zde bylo 545 dosažitelných uchazečů o práci, takže míra nezaměstnanosti dosahovala 5,6 %, tedy stejně jako vykazoval Olomoucký kraj. Mohelnicko se vyznačuje poměrně slušnou nabídkou pracovních míst. Ke konci června 2008 to bylo 248 míst, takže na jedno volné pracovní místo připadalo 2,2 nezaměstnaných (v Olomouckém kraji je tato hodnota vyšší 3,4). Podílem zaměstnaných ve společnostech se zahraniční kapitálovou účastí se řadí Mohelnicko na jedno z prvních míst v celé ČR.

Správní obvod ORP Mohelnice – administrativní struktura (k 1. 7. 2008)

Parametry dotazníkového šetření

Šetření bylo realizováno v 1. polovině května 2008 ve všech obcích zájmového regionu. Účastnilo se ho 40 respondentů, což představuje více než 2 % z celkového počtu obyvatel a 4 % z ekonomicky aktivního obyvatelstva Mohelnicka.

Struktura respondentů byla následující:

Pohlaví muži: 200, ženy: 200
Věk 15-29 let: 100, 30-44 let: 147, 45-59 let: 116, 60 a více let: 37
Vzdělání bez maturity: 175, s maturitou: 172, vysokoškolské: 53
Bydliště Mohelnice: 199, ostatní obce: 201

Ve struktuře respondentů oproti struktuře bydličního obyvatelstva ve věku 15 a více let má nižší zastoupení starší a méně vzdělaná populace. Tato skutečnost byla ovlivněna ochotou místních občanů účastnit výzkumu.

Znalosti a zkušenosti respondentů ve věci zahraničních společností

- V regionu, ve kterém působí společnosti Siemens Elektromotory, zaměstnávají 1,8 tis. osob a Hella Autotechnik 1,1 tis. nepřekvapuje vysoké povědomí místních občanů o těchto firmách, alespoň jednu z jmenovaných dokázalo uvést 95 % dotazovaných, obě firmy znalo více 80 % respondentů. Z výrazných odstupem následoval zahraničních maloobchodní řetězce přitomné ve městě Mohelnici (Penny Market uvedlo 29, Lidl 25 a Plus 10 osob). Zajímavým poznatkem je skutečnost, že 9 respondentů mezi zahraničními společnostmi uvedlo rakouskou společnost Alas Morava, která v regionu působila v letech 1999-2004. Tato společnost zabývající se těžbou šterkopisků byla prodána na počátku roku 2005 Kámen Zbraslav (ale i ta je vlastněna se 100 % rakouským kapitálem).
- Z hlediska všeobecného povědomí o zahraničních společnostech podnikajících mimo region Mohelnicka v celé ČR jsou jako nejznámější vnímány společnosti působící v automobilovém průmyslu (Skoda/Volkswagen uvedeno 98krát, Hyundai 61krát a TPCA 50krát), za nimi s určitým odstupem následují společnosti elektrotechnického průmyslu (Philips, Panasonic a Bosh a maloobchodní řetězce Kaufland, Tesco).
- Ve studovaném území měla poměrně velká část respondentů vlastní nebo zprostředkované zkušenosti s prací ve firmách se zahraniční účastí. V době průzkumu nebo v minulosti pracovalo v takovýchto firmách 34 % dotazovaných, dalších 38,3 % mělo zprostředkované informace od blízkých příbuzných nebo známých a pouze o něco více než čtvrtina dotazovaných (27,7 %) neměla žádné zkušenosti.
- Špatné zkušenosti s firmami se zahraniční kapitálovou účastí mělo poměrně málo osob. Na otevřenou otázku ohledně zkušeností s negativním působením zahraničních firem na trhu práce v regionu Mohelnicka odpovědělo kladně pouze 59 respondentů (14,8 %). Mezi nejvýznamnější negativní zkušenosti byly zmiňovány:
 - špatný přístup zaměstnavatele 18krát
 - nízké finanční ohodnocení 15krát
 - dlouhá pracovní doba 8krát
 - konkurence pro české podniky 5krát
 - jazyková bariéra 3krát
 - nerespektování svátků a víkendů 3krát

Hodnocení významu zahraničních společností pro region

- Drtivá většina respondentů (91,6 %) hodnotí působení největších zahraničních investorů na Mohelnicko pozitivně (48,8 %) nebo spíše pozitivně (41,8 %).
- Velmi významná většina respondentů (83,6 %) se domnívá, že zahraniční společnosti mají významný vliv na nízkou nezaměstnanost v regionu.
- Také velmi významná většina respondentů (88,6 %) si myslí, že tyto firmy vytvářejí sekundárně nová pracovní místa i v českých firmách.
- S výrokem, že v zahraničních firmách je finanční ohodnocení pracovníků lepší než v českých firmách souhlasí, nebo spíše souhlasí více než polovina respondentů, kteří dokázali na otázku odpovědět. Nejsilnější bylo toto přesvědčení u firm působících v sektoru průmyslu (84,0 %), o celém sektoru služeb si to myslelo asi 69 % respondentů. Ale u firem působících v maloobchodě o tom bylo přesvědčeno „pouze“ 53,6 % respondentů.
- Ve vnímání respondentů je také silně zakotveno přesvědčení, že v zahraničních průmyslových firmách jsou používány modernější technologie než v českých firmách. Je o tom buď zcela (43,7 %) nebo částečně (33,6 %) přesvědčeno více než tři čtvrtiny respondentů.

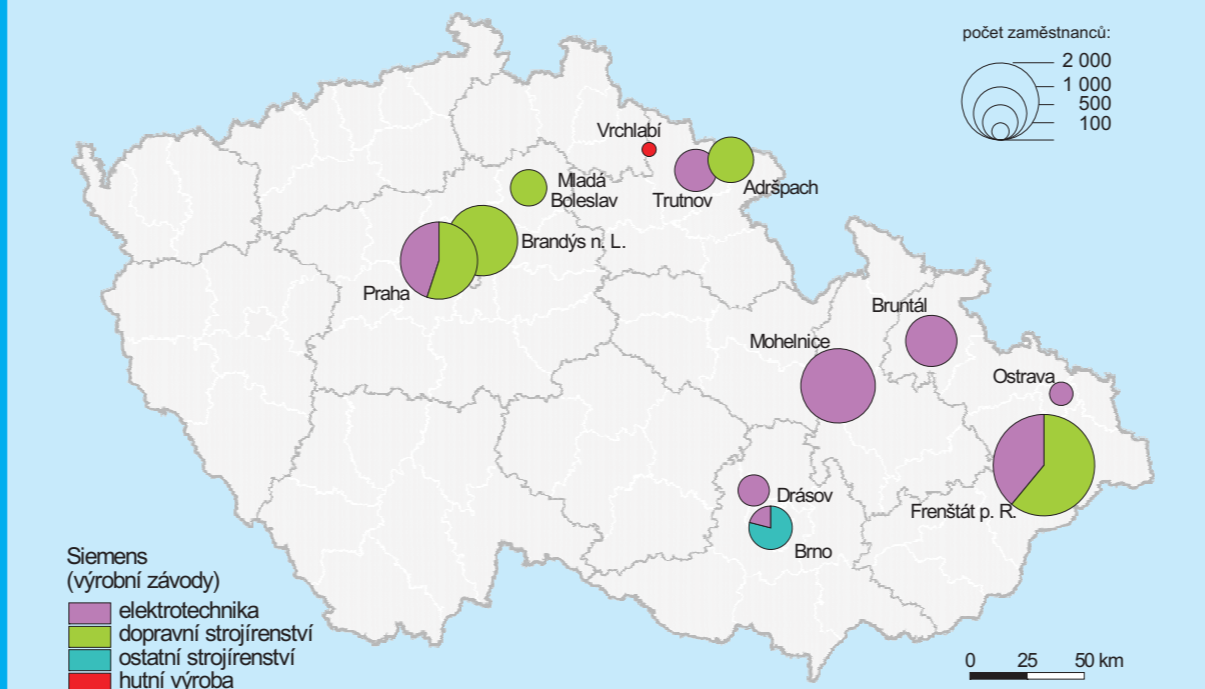
Rozdíly v hodnocení zahraničních firem

- Z hlediska rozdílů mezi jednotlivými obcemi studovaného území nelze pozorovat signifikantní diference
- Významnou diferencující roli při postojích obyvatel Mohelnicka k otázkám zahraničních investic hraje zejména vzdělání, částečně i věk a povolání.
- Se vzděláním se i zlepšuje postoj k zahraničním investicím a jejich působení. Výjimku tvoří ale otázka používání modernějších technologií oproti českým podnikům. Zde jsou vysokoškolská realističtější. Podobně reálné odpovědi u nich převažují i u otázek týkajících se finančního ohodnocení pracovníků oproti českým firmám.
- Z hlediska jednotlivých věkových skupin jsou k zahraničním investicím nejrezervovanější respondenti nad 60 let věku.

Siemens v České republice

Německá společnost Siemens AG patří mezi největší globální elektrotechnické a elektronické koncerny, zaměstnávající téměř 400 tisíc vysoce kvalifikovaných pracovníků v desítkách zemí světa. Jde o tradičního průmyslového výrobce v oblastech informace a komunikace, automatizace a pohony, energetika, doprava, zdravotnictví a osvětlení s více než 160-letou historií. Z hlediska počtu podaných patentů je to vysoce inovativní společnost: 1. místo v Německu, 3. místo v Evropě a 11. místo v USA (za rok 2006).

Siemens – výrobní závody (stav k 31. 12. 2006)

Obchodní aktivity na území dnešní ČR zahájil Siemens již na konci 19. století (výstavba několika městských elektráren nebo elektrifikace tramvajového provozu v Olomouci), samotná výroba byla zahájena na několika místech až v meziválečném období (mimo Prahu také Mohelnice). V roce 1945 byly jak výrobní provozy, tak i veškeré technické kanceláře a zastoupení znárodněny. V období socialismu nastalo jisté „oživení“ aktivit firmy na území tehdejšího Československa prostřednictvím otevřením technicko-poradenské kanceláře a dodávek moderních technologií. Plohodotný rozvoj aktivit nastal ale až v roce 1990, kdy Siemens odkoupil zpět mohelnický závod na výrobu elektromotorů (dříve MEZ) a také závody ve Frenštátě a Drásově a začal mohutně investovat do nových výrobních kapacit. V současné době má Siemens v ČR několik výrobních závodů (viz mapa). Poslední změnou v organizační struktuře Siemensu v ČR je nedávné rozhodnutí o ukončení výroby v závodě Siemens Kolejevo vozidla v Praze, ještě dříve před rokem Siemens odprodal své dva výrobní závody v Brandýse nad Labem a Adršpachu. I přesto je Siemens největší elektrotechnickou firmou v zemi s výrazně proexportním zaměřením, zaměstnávající více než 14 tisíc pracovníků.

Město Mohelnice

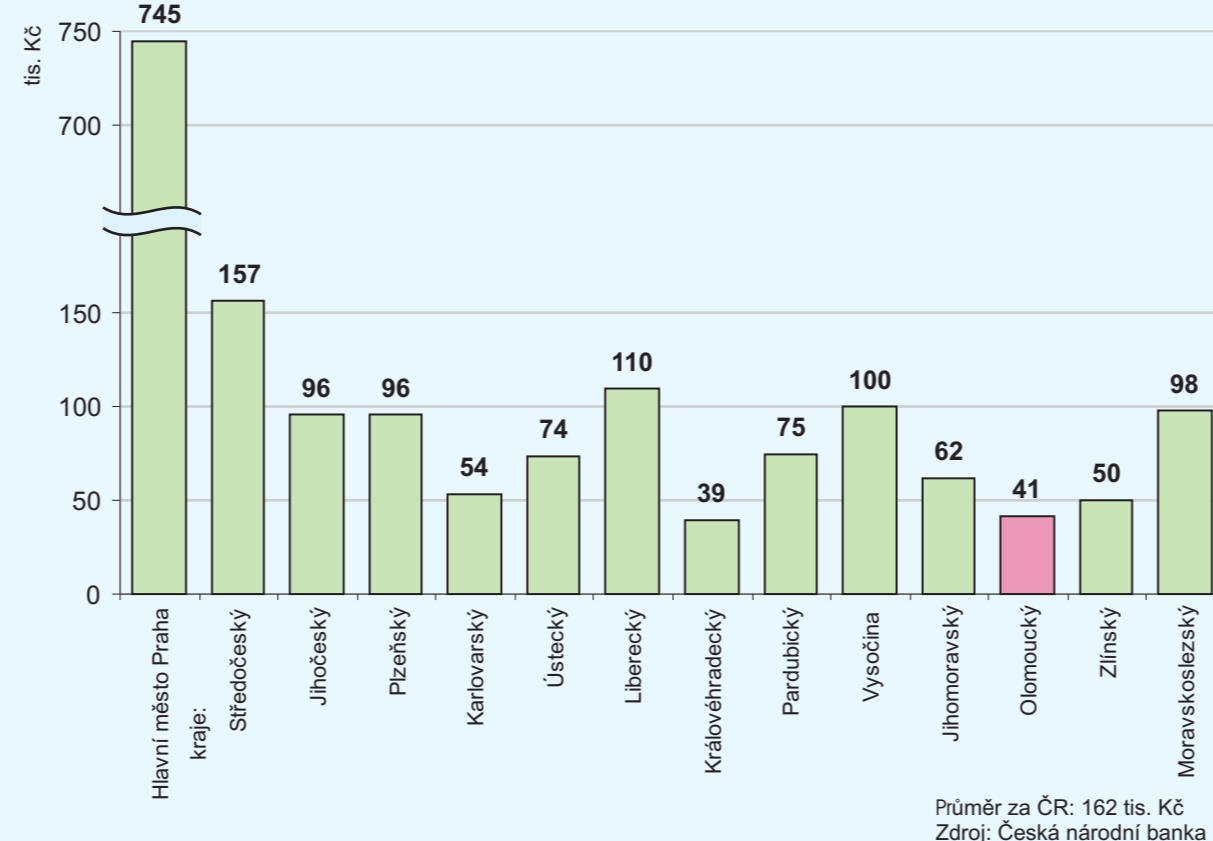
Hella Autotechnik, Mohelnice

Firma Hella Autotechnik, s.r.o. Mohelnice byla založena v roce 1992 jako 100 % dceřiná společnost německého koncernu HELLA KGaA Hueck & Co. Ten patří mezi přední evropské výrobce lamp a světelné techniky pro automobilový průmysl, v Německu se společnost řadí mezi 100 největších průmyslových firem v zemi. Po celém světě má více než 70 výrobních podniků a zaměstnává přes 25 tisíc pracovníků (mj. v České republice a na Slovensku).

Rozhodnutí postavit továrnu na výrobu světlometů, zadních světlů, blinkrů a ostříkovačů světlometů v Mohelnici bylo učiněno na základě předchozího vstupu německého koncernu Volkswagen do automobilky Škoda v Mladé Boleslavi. Mohelnický závod byl postaven v letech 1992-1994 (zahájení výroby červenec 1994). Postupem času se výroba rozšířila i na výrobky pro jiné světové automobilky (Daimler-Chrysler, Mitsubishi, Ford, Renault, Scania, také ruský VAZ ad.). Z původně montážního závodu se od roku 2001 v Mohelnici věnují také vývoji, přičemž cílem je vybudovat zde ucelené vývojové centrum za účelem poskytnutí komplexního servisu současným i budoucím zákazníkům.

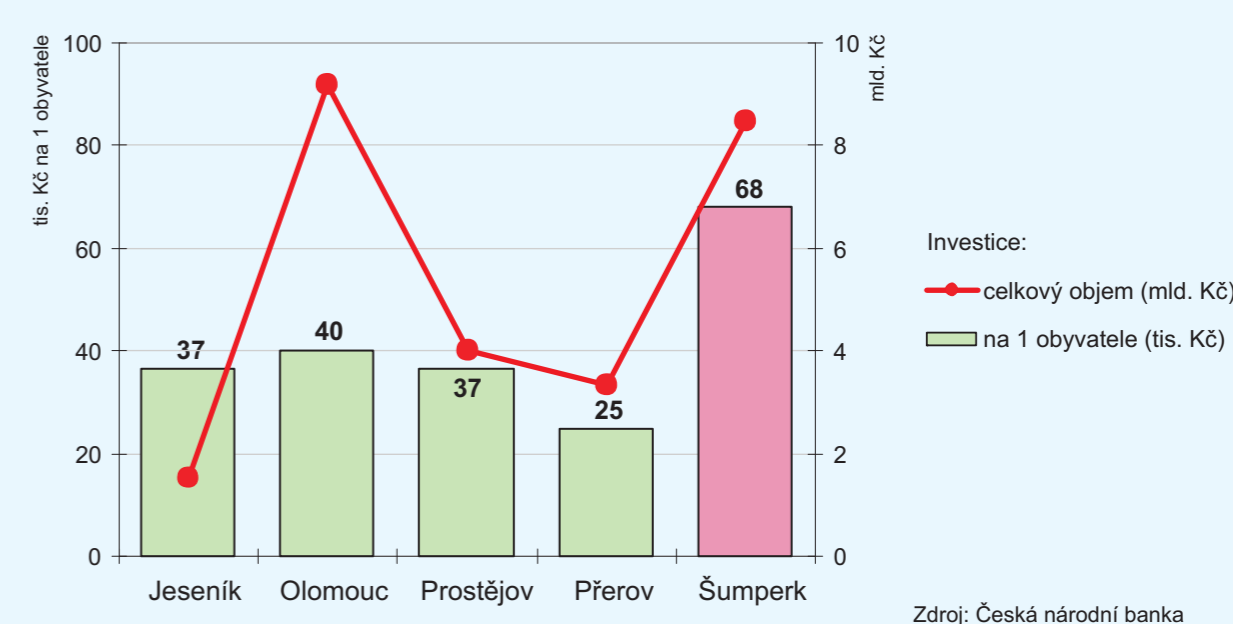
S rozvojem výroby se dynamicky vyvíjela rovněž zaměstnanost v podniku. Zatímco ke konci 90. let minulého století se zaměstnanost pohybovala na úrovni 500 pracovníků, dnes je to již více než dvojnásobek (1100 pracovníků). V souvislosti s tím došlo také k výstavbě nových výrobních a vývojových hal firmy. V regionu střední Moravy patří mezi nejprogressivnější průmyslové podniky současnosti.

Příviv přímých zahraničních investic do krajů ČR v období 1993–2006 (na 1 obyvatele v tis. Kč)

Průměr za ČR: 162 tis. Kč
Zdroj: Česká národní banka

Příviv přímých zahraničních investic do okresů Olomouckého kraje v období 1993–2006

Zdroj: Česká národní banka

L.G. Philips v Hranicích největší zahraniční investice na střední Moravě

Ještě před pár lety patřila investice L.G. Philips (společnost se sídlem v Nizozemsku) na výrobu televizních vakuových obrazovek v hranické průmyslové zóně mezi největší zahraniční investice do průmyslu v ČR. Záhy (pár let) ovšem tato investice ukázala, jak vratký dokáže být vývoj na trhu v kontextu střednědobého investičního plánu, který je z velké části financován ze státního rozpočtu formou dotací a úlev.

Společnost L.G. Philips získala na svůj závod v Hranicích (rozloha areálu 52,8 ha) veřejnou podporu v celkovém objemu 1,53 mld. Kč, a to za podmínky, že do něho investuje 200 mil. EUR (do 20.6.2003), zaměstná 3250 pracovníků (do 31.12. 2007) a rekvilifikuje 2000 lidí (do 31.12.2008). Mezi podmínky také patřilo, že do roku 2010 vybuduje v ČR centrum na vývoj a inovaci obrazovek, a že do stejného roku výrazně přispěje k rozvoji subdavatelské infrastruktury v přilehlých okresech s vysokou mírou nezaměstnanosti. Mnohé z těchto ambiciózních plánů se nakonec nerealizovaly, částečně dílem nespolečných slibů ze strany investora, částečně v důsledku recese až úpadku na trhu klasických televizních obrazovek. Jen na straně zaměstnanosti došlo k naplnění stanoveného cílu jen ze 40 % (1300 pracovníků). Poté, co kvůli kolapsu trhu s vakuovými obrazovkami zkrachoval mateřský koncern L.G. Philips v Nizozemsku, dostala se v roce 2006 na pokraj bankrotu i jeho česká dceřiná společnost. Složitou kauzou se zabývala i vláda České republiky, která okamžitě zahájila jednání s firmou, přičemž započala hledání nového modelu na profinancování výroby (formou úvěru) i strategického investora pro hranickou továrnu. Situace se ve firmě na čas stabilizovala, k 1. 2. 2007 změnila dokonce i obchodní název na Multidisplays, s.r.o.

Pod novým obchodním názvem koupila hranickou továrnu v únoru 2007 nizozemská společnost CTP Invest (jeden z nejvýznamnějších investorů v oblasti průmyslových zón v Evropě). I přes svůj závazek, že minimálně po dobu dvou let udrží v Hranicích výrobu televizních vakuových obrazovek, tuto výrobu o tři měsíce později ukončila kvůli poklesu zájmu o ně na světových trzích. Namísto toho se rozhodla produkovat LCD monitory. S jejich zkušební výrobou Multidisplays začala v listopadu 2007, v lednu 2008 naběhla plná výroba LCD monitorů s kapacitou 50 tisíc kusů měsíčně. Na lince je nyní zaměstnaných zhruba 230 pracovníků, před zahájením odstávky pracovalo v Multidisplays asi 900 lidí.

V takzvaném CTParku Hranice sídlí dnes kromě firmy Multidisplays společnosti Czech Etimex (výroba plastů, Německo), Jyco Europe (výroba plastů, USA) a Sendio (výroba elektronických součástek, USA). Podle vyjádření vedení CTPark Hranice by v hranické průmyslové zóně mohlo do konce roku 2008 pracovat až 1000 lidí, většinu z nich by měli tvořit zaměstnanci společnosti L.G. Philips Displays. CTP Invest aktivně vyhledává další firmy z oboru zpracovatelského průmyslu i strategických služeb.

ZAHRAJNÍ KAPITÁL A REGIONÁLNÍ ROZVOJ MOHELNICKA

Dotazník pro občany Mohelnicka

Výzkum Katedry geografie PF UP v Olomouci (<http://geography.upol.cz>)
Kontaktní osoby: Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc. tel. 77572319
Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D., tel. 77572316

- Znáte společnost se zahraniční kapitálovou účastí působící na Mohelnicko? Uveďte maximálně 5 v pořadí podle významu dle vašeho názoru:
 -
 -
 -
 -
 -
- Znáte i jiné zahraniční společnosti podnikající v ČR mimo Mohelnice? Uveďte maximálně 5 nejvýznamnějších:
 -
 -
 -
 -
 -
- Jak hodnotíte působení největších zahraničních investorů na Mohelnicko?
 - pozitivně
 - spíše pozitivně
 - spíše negativně
 - negativně
 - nevím, nemám názor
- Máte vlastní nebo zprostředkované zkušenosti s prací ve firmě se zahraniční kapitálovou účastí (uveďte pouze jednu z nabízených možností podle důležitosti):
 - pracuji v takovéto firmě
 - pracoval jsem v takovéto firmě
 - v takovéto firmě pracuje někdo z blízkých příbuzných
 - v takovéto firmě pracuje někdo ze známých
 - nemám zkušenosti
- Domníváte se, že zahraniční firmy na Mohelnicko mají významný vliv na nízkou nezaměstnanost v regionu?
 - ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím, nemám názor
- Domníváte se, že zahraniční firmy na Mohelnicko vytvářejí také sekundárně nová pracovní místa i v českých firmách, které působí jako subdavatelské firem zahraničních?
 - ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
 - nevím, nemám názor

Dotazník použitý při výzkumu (1. strana)

Příspěvek vznikl za podpory projektu Ministerstva pro místní rozvoj č. WB-25-05
Revitalizace nevyužívaných neprůmyslových ploch v Olomouckém kraji